

gálódásoknak kellene következniök. Mégis útrabocsátom, mert remélem, hogy így is hasznossá teheti magát egyrészt a latin tanítás eredményességének fokozásában, aztán a magyar diák tanuló-egyeniségének megismerésében, végül pedig — ezt tartom a legfontosabbnak! — egy új iskolai világnézet kialakulásában. Ezt az új világnézetet abban látom, hogy a középiskolának a kezdőfokon mind jobban és jobban kell kapcsolódnia gyermekszemléletben és módszerben az elemi iskolához, másrészt pedig a gyermek helyes ismeretében mind többet és többet kell magáravállalnia abból, hogy a tanulásban gyermek mellé álljon. Ezzel az iskola a nevelői feladatában is csak hathatósabban fog eljárni.

Tóth Pál.

A kereskedőtanonciskola nevelésügyi rendszerünkben.

Egy nemzedék felemelésének gondolata érlelte meg a kereskedőtanonciskola típusának megteremtését. Ez az iskolatípus egy sajátos nevelési és oktatási rendszer eredménye.

112 évvel ezelőtt az az elgondolás indítja meg fejlődését, hogy fel kell szerelni a kereskedői nemzedéket a gyakorlati ügyességen felül kellő elméleti szakképzettséggel is. Ez a gondolat azért öltött testet, mert a kereskedői társadalom belátta, hogy szakértelem nélkül nincs előbbrejutás, nincs jobb megélhetés. Ebben a külföld jó példával járt elől, s ez indította a hazai kereskedői társadalom vezetőit arra, hogy az elméleti szakképzettséget kereskedőink között is elterjesszék. Ebből a célból keletkeztek hazánkban azok a tanfolyamok és iskolák, amelyek megteremtették a kereskedőtanonciskolákat.

1830-at írtak akkor, amikor a Pesti Polgári Kereskedelmi Testület a Bibanco Emánuel Gyula sziléziai származású tanító által megszervezett vasárnapi iskolát kereskedőinasok és gyakornokok részére megnyitotta. Ez volt a kezdet, ezt követte a többi vasárnapi iskola és tanfolyam. (Szegeden 1883-ban alakult).

A tanoncotkutatás szükségességét elengedhetetlen kötelességének tartotta a magyar kormány is, mert azt az 1884: XVII. t. c.-ben a kérdést országosan is rendezte. Ez nemcsak a tanítás tervét foglalja magában, hanem utasítja a kir. tanfelügyelőket, hogy tanközületeikben ne csak ilyeneket szervezenek, hanem a meglevő vasárnapi tanfolyamokat is kereskedőtanonciskolákká fejlesszék át. Így minden olyan városban, vagy községben, ahol 20-30 tanköteles kereskedőinas van meg kellett szervezni az alsófokú kereskedelmi iskolát. Ebbe az iskolába hatósági kényszer útján is be lehetett kényszeríteni minden tanköteles kereskedőinast. Az 1893. szept. 4-én kibocsátott 24.784. sz. VKM-i rendelet új szervezetet alkotott meg és az alsófokú kereskedelmi iskola helyett megalapította a kereskedőtanonciskolát. Az 1897. máj. 24-én kelt 25.314. sz. r. a kereskedelemügyi m. kir. miniszter hozzájárulásával mind a rendtartást és a felügyeletet, mind a tanítási tervet megváltoztatta és

átalakította. Ez a szervezet egészen az 1927/28 isk. év végéig volt érvényben, ezt váltotta fel az, amely 1928. dec. 1-én a 60.000 VI. sz. a. kelt és még most is érvényben van. Az 1922: XII. t.-c. a legújabb törvény, amely a tanoncok oktatásáról gondoskodik.

A kereskedőtanonciskolák fenntartási költségeiről az iskolát megszervező város vagy község tartozik gondoskodni évi költségvetési keretein belül. A kereskedőtanonciskolát lehetőleg külön épületben kell elhelyezni az 1922: XII. t.-c. 115. §-a értelmében, de ha ilyen külön épületet az iskola fenntartó nem tud építtetni vagy bérbeadni, akkor az illető városban vagy községben fennálló más iskola helyiségében kell elhelyezni. Ugyancsak ez a törvény előírja az iskolafenntartó hatóságnak, hogy nemcsak iskolaépületről gondoskodjék, hanem az iskolának adjon megfelelő számú termet is, ahol az iskola szakirányú fejlesztéséhez fűződő fontos oktatási és gyakorlati érdekeket végre is tudja hajtani.

A kereskedőtanonciskolák az 1922. XII. t. c. 120. §-a alapján a V. K. M. fennhatósága alatt állanak. A főfelügyeletet a közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935. VI. t. c. kiadása előtt a felső kereskedelmi iskolai kir. főigazgató és a kir. tanfelügyelő gyakorolta, e törvény kihirdetése óta pedig egyedül a tanker. kir. főigazgató. Az iskola tanulmányi ügyének ellenőrzése tanulmányi felügyelőkre van bízva. A kereskedőtanonciskolák felett a helyi felügyeletet a kereskedőtanonciskolai felügyelő bizottság végzi, amely 12 tagból áll; 6 tagot küld az iskola fenntartó hatóság, 1—1 tagot a tanker. kir. főigazgatóság és az iparhatóság, 2 tagot az illetékes kereskedői szervezet. A bizottság előadója az iskola mindenkori igazgatója, jegyzője pedig az iskola tanári testületét képviselő egyik tanár. A felügyelő bizottság megbízatása 4 évre szól. A felügyelő bizottság szoros kapcsolatot tart fenn egyfelől az iskola és a gyakorlati kereskedelmi élet, másfelől az iskola és az iskolát fenntartó hatóság között. Működésével arra törekszik, hogy az iskola és a kereskedelmi érdekek között a kívánatos összhangot biztosítsa. A felügyelő bizottság választja meg az iskola tanári testületét 3—3 iskolai évi ciklusra. Ez állhat rendszeresített állást betöltő főhivatású vagy nem rendszeresített alkalmazásban levő mellékhivatású, óraadó tanerőkből. A választást a tanker. kir. főigazgató hagyja jóvá. Főhivatású állások megszervezésére minden iskola-fenntartó hatóság jogosult, ha erre a V. K. M. engedélyét megszerzi. A tanerőkre vonatkozólag a V. K. M. 1931. okt. 1-én a 663-1-4-1931. sz. a. k. r.-vel a Szervezet 40. és 41. §-ait akként módosította, hogy „főhivatású tanerők gyanánt lehetően okl. felső keresk. isk. tanárokat kell alkalmazni. Más képeztetésűek alkalmazásához a m. kir. V. K. M. előzetes hozzájárulása szükséges.” és „Azokban a községekben, ahol felsőkeresk. iskola is van, továbbá a székesfőváros tözsomszédságában levő helyeken az óraadó tanerőkkel működő kereskedőtanonciskola igazgatójául lehetően felső keresk. igazgatót, vagy tapasztaltabb felső keresk. isk. tanárt, a tantestület tagjaiul is lehetően felső keresk. iskolában szolgálatot teljesítő tanárokat, vagy felső kereskedelmi iskolai tanári oklevéllel bíró egyéneket kell alkalmazni. Mások csak ily pályázók hiányában, vagy ha ezek mellőzése valamely nyomós ok következtében kívánatosnak látszik, választhatók

meg; e választás érvényességéhez azonban a m. kir. V. K. M. jóváhagyása szükséges." A V. K. M.-nek azért jelent meg az ilyen kiválogatást előíró rendelete, mert szaktárgyakat (keresk. számtan, könyvvitel, gyakorló iroda, keresk. levelezés, földrajz-árüismeret) csakis szaktanárok taníthatják eredményesen.

A Kereskedőtanonciskolák Szervezete 5 osztály megnyitását tartja megengedhetőnek: előkészítő, I., II., III. és IV. osztályt. Az előkészítő osztályba azokat a tanulókat kell felvenni, akik az írás, olvasás és számolás alpműveleteivel még nincsenek tisztában, ez az osztály azonban csakhamar eltűnik a kereskedőtanonciskolák életéből, mivel kereskedőtanoncul csak 5 elemi iskolai végzettséggel vehető fel bárki. Az elemi iskolai végzettségű tanulókat az I. osztályba írják be. A Szervezet 21. §-a megengedhetőnek tartja, hogy azok a tanulók, akik a közép- vagy a polgári iskola III.-IV. osztályát elvégezték, a kereskedőtanonciskola II., akik a középiskola V.-VI. osztályát elvégezték, a kereskedőtanonciskola III., míg azok, akik ennél nagyobb iskolai előképzettséggel rendelkeznek, közvetlenül az u. n. továbbképző IV. osztályba irathatók be. Azok a tanulók, akik pedig teljes korúságukat, tehát a 24. életévüket elérték, a kereskedőtanonciskola látogatása alól teljesen felmenthetőek. Az iskola komolyságát mutatja az, hogy csak a kereskedelmi középiskolai érettségi bizonyítvánnyal rendelkező leszerződött kereskedőtanoncot menti fel a tanker. kir. főigazgató az iskola óráinak látogatása alól, míg a középiskolai érettségi bizonyítvánnyal rendelkező leszerződött kereskedőtanoncnak felmentést csak az u. n. közismereti tárgyak alól adnak, a szaktárgyakat ellenben feltétlenül látogatnia kell.

A kereskedőtanonciskolába beiratkozott tanoncnak az iskolát hetenkint kétszer 9 órában kell látogatnia már a próbaidő negyedik napjától. Hogy a tanuló a hét két napján tényleg a kereskedőtanonciskola óráit látogatja, azt az iskolától kapott „Ellenőrző könyvecske“-jével igazolja kereskedőfőnökének. Ezt az „Ellenőrző könyvecske“-t a kereskedőfőnöknek alá kell írnia, annak bizoznyságául, hogy a kereskedőfőnök törődik tanoncával.

Az 1922. XII. t. c. 128. §-ának 4. pontja az iskolának köteleességévé teszi, hogy minden leszerződött tanulóját tényleg be is írja; az iparhatóság az iskolával időnkint közli a már leszerződött tanoncok névsorát kereskedőfőnökeik nevével és lakáscímével együtt. Azt a tanoncot, aki a kihirdetett beíratási idő alatt, avagy évközben a próbaidő negyedik napja után nem íratkozott be az iskolába, az iskola igazgatója emiatt feljelentheti. Ugyanezen törvény 129. §-a szintén szigorúan bünteti a köteleességüket igazolatlanul elmulasztó kereskedőfőnököket. A mulasztás oka csak betegség és a tanonc vagy munkaadója családja körében előfordult haláleset lehet. *Az üzletben teljesített sürgős teendők elvégzése mulasztási okul nem szolgálhat.* Óramulasztásnak tekintendő a háromszori elkésés is, ezt szintén büntetik. A feljelentések megtétele az igazgatónak fegyelmi felelősség terhe alatt kötelessége. Kereskedőtanoncot igazolatlan óramulasztásért az iskolából kizárni nem lehet; a kizárás csak az esetben lehetséges, ha a tanonc az iskolában olyan fegyelmi vétséget követ el, amely az iskola fegyelmét veszélyezteti. Ez a

kizárás 1-3 hónapra terjedhet. Ez a büntetés igen súlyos az illető tanoncra nézve, mivel 1-3 hónapig nem járhat az iskolába, és tanoncszerződését ugyanennyi idővel meghosszabbítják. Ezzel a büntetési szankcióval kényszeríti a törvény a kereskedőfőnököt tanoncának pontos iskolába járattatására, ennek eredménye, hogy a beírt kereskedőtanonc a tananyagban nem marad el, így tudása bővül, tökéletesedik. Az iskola padjaiba ültetett ifjú a tanonciskolában üdülést talál, mert itt nem kell árukkal megterhelt hátikosarakat cipelnie házról-házra, hanem meleg szoba, jóságos tekintet fogadja, tanító és nevelő szavak nyitják meg lelkének zsilipjeit.

A kereskedőtanonciskola tanterve egységes, minden tantárgyat az előírt és meghatározott heti óraszámban kell tanítani. A tantárgyak két csoportra oszlanak: az általános műveltség (közismeret) és a kereskedelmi hivatásra előkészítő tantárgyak. Az előbbihez tartozik a hit- és erkölcstan, a magyar nyelv, a történelem és polgári ismeretek és a szépírás, az utóbbihoz pedig a kereskedelmi számtan, a földrajz és áruismeret, a magyar kereskedelmi levelezés és a kereskedelem ismertetése, a könyvitel és a gyakorló iroda. Ezt a tantervet az 1928. évben kiadott 60.000. VI. sz. rendelet írta elő, az 1937. évben a 47.300. rendelet pedig módosította az iskolai munka gyakorlatiasságának fokozása és a nemzetnevelés szemponjainak erősebb érvényesítése érdekében. Ez a tantervmódosítás a kereskedőtanonciskolák tanításának tengelyébe az áruismeretet helyezte. A rendelet biztosította a kereskedőtanonciskolákban a szakosítás végleges bevezetését. A II.-IV. osztályokban ezek szerint 3 csoportot kell felállítani, egyet a fűszerek, egyet a textilesek, egyet a vegyes (vas, üveg, festék, könyv-papír) szakmabelieknek. A rendelet szerint a kereskedőtanonciskolák háromfajtájú iskolákra oszlanak, még pedig 1). általános irányú kereskedőtanonciskolákra, 2) az áruismeretiszakmák szerint tanító, egyébként általános irányú kereskedőtanonciskolákra és 3) szakmák szerint tagozott, önálló kereskedőtanonciskolákra.

A kereskedőtanonciskolai tanításban az előszó a lényeges és fontos, mivel a tanulóknak nincs megadva az otthoni munka lehetősége, a kereskedőtanonciskolában tanító tanerő tanítása olyan legyen, hogy a tanulók figyelmét fáradságuk ellenére is lekösse. Az oktatást még eredményesebbé teszi a szemléltetés, amely eleveenségével és világosságával leköti a figyelmet és ez egyúttal gondolkodásra is serkent és készítet.

A való életre alakít iskolatípusunk, így fontos az írásbeli munkálatok tetszetős kiállításának kérdése is. A rendes, tiszta, ízlésesen elkészített munka látása bizalmat vált ki a szemlélőben; az is nagy feladata tehát iskolatípusunk tanerőinek, hogy erre a rendes, tiszta, tetszetős munkára rá is szoktassák tanulóit. Ezt pedig csakis gyakorlat és figyelem felkeltésével lehet elérni és megkövetelni. E téren pongyoláságnak nincs helye az iskolában. Rá kell szoktatniok a tanerőknek a tanulót, hogy az iskolába csakis tiszta kézzel lépjen be, munkaköpenyét hagyja az üzleti raktárban, de hagyja egyúttal ott a munkálatai közben kezére, ruhájára ráakodott esetleges piszkot is. Így hozzászokik, ahhoz, hogy írásbeli munkához tiszta kézzel nyúljon.

A kereskedőtanonciskolának végső célja a munkára való nevelés, ezt a munka iránt érzett szeretet és a munka megbecsülésének lélekbe ültetésével lehet csak elérni. Oktatásukkal a tanerők állítják be a munkát az élet tengelyébe, ők tárják fel a tanulók előtt azt az önérzetet, amely a jól elvégzett munka nyomán keletkezik. Így fejlesztik ki azt a tudatot, hogy az egyén munkája miként kapcsolódik be a nagy közösség munkájába, s így hazánk legnagyobb tökéje csak egyetlenegy lesz; lakosaink munkakészsége és munkakedve. Az oktatás fejlesztésére nagy hatással van még a könyvtár is. A tanuló kezébe olyan könyvet kell adni, amely tudását fejleszti, jellemét erősíti, világnézetét tökéletesíti, értékét növeli.

Mi ezzel szemben a valóság? A kereskedőtanonciskola közoktatásunk legmostohább iskolatípusa, pedig csak egy kis megértés kellene hozzá és a bajok orvosolhatók lennének. Az iskola gúnyjelzője „suszter akadémia” s méltán, mert az iskola szervezete megengedte, hogy azok a tanulók, akik két elégtelen osztályzatot nyertek, felsőbb osztályba léphettek anélkül, hogy javítóvizsgálatot tettek volna. Hiába kényszeríti be a miniszteri rendelet a kereskedőtanoncokat az iskolába, ha abban meg nem felelve előbbre juthatnak sükségtanulmányaikban. Ezt gyökeresen, hatalmi szóval meg kell szüntetni.

Ebbe az iskolatípusba az iskolai év bármely hónapjának bármely napján be lehetett iratkozni a tanoncnak és az év bármely napján felszabadulhatott. Az iparhatóság bármilyen bizonyítvány alapján a tanoncot segéddé nyilváníthatta. Ehhez járul még az a visszás helyzet is, hogy a kereskedőfőnök szeszélyétől függ a tanoncok iskolabajjárása. Szerény nézetem szerint a törvényt tisztelni kell minden szabadiparúnak nyilvánított egyénnek és tisztelnie kell az iskola jogát, amely hivatása magaslatán állva értéket akar nevelni a magyar hazának. Ha ez a nemes törekvése megvan az iskolának, akkor tisztelje a kereskedőfőnök is ezt a lélekformáló intézményt. Ha iskolát állít a közoktatás legelső embere, akkor adjon annak az iskolának oly hatalmat a kezébe, hogy rettegjen attól minden egyéni haszonra alapuló egyéni és társas intézmény.

A kereskedőtanonciskolát a többi iskolatípussal egyenlő nevelői joggal kell tehát felruházni. Ehhez szükséges, hogy a szerződések csakis az iskolai év kezdete előtt — június 15-től szeptember 15-ig — köttetessenek; ha valamelyik tanonc nem felel meg iskolai tanulmányaiban, csak javítóvizsgálattal mehessen a felsőbb osztályba és ha a tanoncszerződése tartamának végéig nem végzi el tanulmányait legalább elégséges eredménnyel, akkor addig ne lehessen segéd, amíg tanulmányaiban meg nem felel, mert nincs a magyar államnak süksége műveletlen kereskedői egyénekre.

Ha a beiratkozás csak az év elején történhetné meg és ha a kereskedőfőnököket tanoncaiknak az igazolatlan óramulasztás miatt az iskolából való végleges kizárása fenyegetné, akkor ez az iskolatípus is hozzájárulna teljes mértékben hazánk ifjúságának műveltebbé tételéhez. Akkor valóvá válnék nagynevű kereskedelmi miniszterünk (Baross Gábor) 1890-ben történt kijelentése, *hogy elméletileg és gyakorlatilag minden*

irányban erősen képzett kereskedőosztályra van szükségünk. Miniszterünk szíven szavai megjelölték már akkor a magyar kereskedelem megerősítésének, előrehaladásának elő- és alapfeltételeit. De még inkább kell a mai sorsdöntő örségváltás idejében erre törekednünk! Nagy miniszterünk elgondolása szerint a hagyományokat tisztelni kell, hogy kereskedelmünk valójában megbízható is legyen. Arra kell törekednünk, hogy a kereskedelemnek képesítéshez való kötése következtében a magyar kereskedői osztály műveltségben, kereskedelmi szaktudásban emelkedjék és ezzel kapcsolatban gyarapodjék tekintélye is. Olyan egyének léphessenek a kereskedői pályára, akiknek erkölcsi alapja szilárd, jelleme megbízható, műveltségük megüti a kívánt mértéket. Legyen meg bennük a szorgalom, a becsületesség és a kellő tudás hármas pillére, amely a kereskedőt tiszteltté teszi.

Kíváncsú lenne még az is, hogy a kereskedőtanonciskolában a heti 9 órát, az egészségtani órák bevezetésével 10 órára emeljék fel. Ezt is rendeletileg lehetne végrehajtani, hogy az iskolafenntartó hatóság ezen csekély anyagi áldozatát meghozza az iskoláért. Iskolatípusunkba ugyanis olyan tanulók kerülnek, akik előző tanulmányaikban talán egyetlen szót sem hallanak arról, ami egészségüket, nemzetfenntartó képességeiket növelhetné és megvédhetné. Iskoláinkból kikerülve a mai kor mótelyező hatása következtében oly fertőbe kerülhetnek, amely aláássa egészségüket és nemzetük hasznavehetetlen tagjává züllesztetheti őket.

S végül lenne még egy igen fontos dolog, az iskolatípusunk legégetőbb kérdése: a tankönyv kérdés. Képzeltjenek el iskolát tankönyv nélkül: Hiába írja elő a Szervezet az élıszóval való tanítást, az nem az egyetlen célravezető mód. A szó elröppen, az írás marad! *Tankönyv nélkül maradandó eredményt nem lehet elérni.* Szükség van rá! A tanítási idő fele eltelik azzal, hogy lejegyezteti a tanár a szükséges anyagot. További óhaj: csak négy közép- vagy polgári iskolai végzettséggel lehessen bárki kereskedőtanonc. Szembe kell szállni ezen a téren a fenyegető pedagógiai veszedelmekkel és meg kell azokkal küzdeni; erős akarat minden akadályt le fog győzni. Ehhez pedig szükséges, hogy csakis *főhivatású tanári kart képezzenek és ilyet állítsanak a tanonciskolák nevelői munkájába.* Mert csak az ilyen tanári kar végezheti el azt döntőjelentőségű feladatot, amelyet kereskedői társadalmunk kialakítása és nemes erkölcsi jellemes lelkülettel való felvértezése jelent.

Szakáll László.